

Helene (Lena) Blumenfeld- Heumann

Dusseldorf 20 december 1904

Amersfoort 8 oktober 1944; 39 jaar

Paul Blumenfeld

Wanne Eickel 11 november 1902

Sobibor 2 juli 1943; 40 jaar

Van Helene (Lena) Blumenfeld-Heumann is een verslag in het Nederlands bewaard gebleven dat zij vlak voor de onderduik heeft geschreven. Dit verslag is door haar zuster Martha meegenomen naar de VS en na haar dood door haar familie aan het Holocaust Museum in Washington geschonken. Veel van de volgende informatie komt uit dit verslag.

Helene kwam uit een gezin met 3 meisjes, Therese (Thea), Martha (Maddi) en zichzelf. Zes weken nadat ze elkaar hadden leren kennen, trouwde Lena op 12 februari 1933 met Paul Blumenfeld.

Lena en Paul

Hitler was net aan de macht gekomen en ze waren zich ervan bewust dat er moeilijke tijden zouden komen voor de Joden maar het eerste jaar ging alles nog goed.

Het stel had een meubelzaak in Lübeck, maar moest deze na een jaar, gedwongen door de nazi's, opgeven. Ze gingen terug naar Düsseldorf, waar de familie van Lena woonde. Paul vond nieuw werk in Praag. Hij vertrok naar Praag in april 1936. Lena ging bij haar moeder wonen in Benrath, een voorstad van Düsseldorf. Op 25 mei werd daar hun dochtertje Gabriele (Gaby) geboren. Vijftien maanden later vertrok Lena met haar dochtertje ook naar Praag waar Paul een leuke flat had gehuurd.

De rust was maar van korte duur. Duitsland dreigde Tsjecho-Slowakije binnen te vallen, wat inderdaad gebeurde op 15 maart 1939, nadat al in oktober 1938 het Sudetenland, een gebied waar veel Duitsers woonden, was bezet. Het Nederlandse dagblad Het Volk meldt al in september 1938 dat er een enorme vluchtelingenstroom van Joden uit Sudetenland op gang was gekomen naar Praag vanwege bedreigingen van de Joodse inwoners door de plaatselijke bevolking. Voor Paul en Lena was het duidelijk dat ze ook in Praag niet veilig zouden zijn voor de nazi's.

Ze brachten hun hele inboedel onder bij een expediteur en probeerden een plaats te krijgen in een vliegtuig naar Nederland, waar Pauls zuster Helene, een 35-jarige weduwe, woonde. Na wekenlang gewacht te hebben kregen ze hun vliegtickets. Op het vliegveld (in Nederland?) werd het nog heel spannend omdat men Lena en het kind bij de douane niet door wilde laten. Paul kon aantonen dat hij als vertegenwoordiger van cosmetische artikelen naar Nederland ging en wist de douane te overtuigen dat het gezin voor een kort familiebezoek naar Nederland kwam en later weer terug zou gaan naar Praag. Op 2 juni 1938 kwamen ze in Nederland aan. Daar verbleven ze bij de zus van Paul in Groenlo.¹ Ze hoopten toestemming te krijgen om naar de V.S. te emigreren. Het lukte hun echter niet om hun papieren vanuit Duitsland daarvoor tijdig in orde te krijgen. In Groenlo zaten ze op een uitreisvergunning te wachten. Het geld raakte op, want Paul mocht als vluchteling hier niet werken. De zus van Paul, Leni, vertrok naar Enschede en zij bleven achter bij familie van Leni. Plotseling moesten alle Duitse Joden, op last van de Nederlandse overheid, uit het grensgebied vertrekken. Paul heeft bij de Joodse Raad gevraagd wat zij nu moesten doen. Het is niet duidelijk wat Lena hier met de Joodse Raad bedoelde. De Joodse Raad werd pas in februari 1941 opgericht. Waarschijnlijk ging het om een hulporganisatie voor Joodse vluchtelingen. Het gezin kreeg vergunning om naar Soest te verhuizen. In Soest vonden ze een woonruimte in het pension van G.J. Bosboom, Burgemeester Grothestraat 55, momenteel restaurant Bauers. De familie Blumenfeld stond vermeld op de lijst van Joodse vluchtelingen die op 1 december 1939 in Soest waren ingeschreven.

'Hier woonden we rustig, maar toch niet erg tevreden omdat Paul volstrekt niet mocht werken. Ons enige geluk was dat wij met onze kleine Gaby samen een rustig en gelukkig leven hadden.'

Na een barre tocht *'lopend en kruipend door ijs en sneeuw'*, kwamen op in januari 1940 de zuster van Lena, Martha, haar man Henry en hun zoon Rolf bij hen aan. Ook zij hadden na de Kristallnacht besloten om naar Nederland te komen. Dat moest illegaal want Nederland had de grenzen voor Joodse vluchtelingen uit Duitsland gesloten.

Soest

Na enige tijd bij de Blumenfelds gewoond te hebben vonden de Bernsteins een huis op het Kerkpad.

De oudste zus van Lena, Thea was met haar man, Walter Eichenwald en hun zoon Gert inmiddels ook in Nederland aangekomen. Zij waren in Eindhoven terecht gekomen.

Op 28 januari 1940 overleed de alleen in Benrath achtergebleven moeder van de drie zusters Heumann.

'Onze rouw was diep en leden we er erg onder dat zij begraven moest worden zonder een kind erbij te hebben.'

Toen de Duitsers Nederland op 10 mei 1940 binnenvielen, werden de families Blumenfeld en Bernstein in Amsterdam door de Nederlandse autoriteiten geïnterneerd. (Zij waren immers Duits) *'Men bracht ons naar A'dam in het gevangenis, waar wij echter naar een paar dagen ontslagen werden. Zonder onze mannen die kwamen pas later vrij.'*

---

¹ Helene Blumenfeld, weduwe van Joseph Meijer Heijmans, overleden in 1937. Helene, Leni is al op 30 september 1942 in Auschwitz vermoord. Vanuit het Sarphatipark in Amsterdam is zij op 21 juli 1942 op transport gegaan.

<https://www.stolperstenengroenlo.nl/stolpersteen/88/helene-heijmans-blumenfeld>

Toen ze weer vrijkwamen konden ze niet direct terug naar Soest omdat het dorp grotendeels geëvacueerd was. Ze verbleven tijdelijk, door tussenkomst van de Joodse Raad (die bestond toen dus nog niet) in een pension in Amsterdam.

'De schrik voor de Duitsers was vreselijk. Nu volgen ook al de Jodenwetten voor Nederland. De zaken gingen in arische handen over. In 1942 mochten de Joden niet meer hun verblijfplaats verlaten, moesten den Jodenster dragen (vanaf 6 jaar), mochten geen trein, tram of bus meer nemen. Maar dat was nog niet het ergste, dat kwam pas met de vervolging der Joden. Geen man of jongen durfde meer op straat te gaan. Ze werden zo maar opgepikt en meegenomen, onder zware mishandelingen in het kamp naar Westerbork of later naar Vught gebracht. Eten kregen ze niet, alles wat zij bezaten nam men hen af, liet hen alleen nog maar een paar vodden aan het lijf. Zo maakten ze ook met de vrouwen. Eerst kregen de Joden een briefje dat ze op een bepaalde dag met een rugzak als bagage 's nachts om 12 uur aan het station moesten zijn, de vrouwen en kinderen zonder hoofdbedekking! En dat beetje bagage nam men hen ook nog af. Nu begonnen de arme vervolgte mensen een plaatsje bij kennissen te zoeken om zich voor de Duitsers te kunnen verstoppen om zo de zekeren dood te ontsnappen.'

De Eichenwalds in Eindhoven doken onder en ook de Bernsteins in Soest, maar de Blumenfelds wilden zo lang mogelijk in hun eigen huis blijven. Op hun inboedel was inmiddels al door de NSB-ers beslag gelegd.

'Wij dankten God elken dag dat wij nog samen mochten zijn dat was voor ons het grootste geluk.'

Maar haar zuster Thea waarschuwde via een jong meisje dat ze in de krant had gelezen had dat nu de Joden van Utrecht aan de beurt waren om naar Polen getransporteerd te worden. Lena wist wat dat betekende. Ze vermeldde nog dat zij ten gevolge van alles wat ze had meegemaakt in juli 1942 suikerziek was geworden. Ze woog nog maar 80 pond. Thea had overlegd met haar goeden "duikvader" en zij besloten ons leven te redden..... Dit was de laatste zin van het verslag van Lena.

Paul was koerier van de Joodsche Raad geworden en daarom gesperrt vanwege zijn functie. Wat dat ook moge betekenen. Dat is waarschijnlijk de reden geweest waarom ze langer gewacht hebben met onderduiken. Op de lijst van Soester Joden van 27 februari 1943² stond het gezin nog vermeld met de toevoeging bij Paul dat hij was vrijgesteld omdat hij lid was van de Joodsche Raad.

Op deze lijst stond tevens vermeld dat ze in het huis aan de Burg. Grothestraat een woonkamer, een slaapkamer en een keuken hadden.

Waarschijnlijk dook het gezin in maart of april (Op 22 april werden de laatste Joden afgevoerd naar Vught) onder.

Walter Eichenwald had een onderduikplaats gevonden bij een gezin in Nuenen nadat hij zijn vrouw Thea en zoon Gert onder had gebracht bij goede kennissen namelijk de familie Bloem in het Cranendonckse bos te Soerendonk. Paul voegde zich bij hem. Mogelijk zijn Lena en Gaby in eerste instantie ook in Brabant ondergedoken. Het verslag van Lena suggereert dat in ieder geval.

Op 23 juni 1943 werden Walter en Paul verraden. Op transport van Eindhoven naar Westerbork werden Walter en Paul op 25-juni ingesloten in het politiebureau te Zwolle. Ze werden de volgende dag om 9.00 uur verder getransporteerd naar Westerbork. Drie

---

² Vanaf juni 1941 zijn er op last van de Duitse autoriteiten door gemeenteambtenaren steeds nieuwe lijsten van Joodse inwoners van Soest opgesteld.

dagen later op 29 juni 1943 werden ze gedeporteerd naar Sobibor waar ze direct na aankomst op 2 juli 1943 werden vermoord.³

Lena en Gaby terug naar Soest

Nadat Walter en Paul waren opgepakt zijn Lena en Gaby teruggegaan naar Soest.⁴ Zij vonden in Soest bij de familie van Paddenburg, die een kruidenierswinkel had aan de Burg. Grothestraat 45, een onderduikplek.

De winkel van de familie van Paddenburg

Cornelis van Paddenburg en Antje Hoek hadden drie kinderen, twee meisjes en een jongen. Dankzij de winkel was er aan voedsel geen gebrek, maar door de klanten en vertegenwoordigers in huis, was het voorzichtig opereren. Verraad lag op de loer. De dochters van Paddenburg werd op het hart gebonden hierover te zwijgen als het graf. Bij razzia's werd moeder Helena in de kelder verborgen en haar 8-jarige dochtertje in een kast gestopt.⁵

Helene zal gezien haar opmerkingen in haar verslag, waarin ze aangaf dat men in het oosten een zekere dood tegemoet ging, geen illusies hebben gehad over een terugkeer van haar Paul.

De toestand van Lena als gevolg van haar onbehandelde diabetes verslechterde zodanig dat ze naar een ziekenhuis in Amersfoort werd gebracht. Dit moet uiteraard illegaal zijn gebeurd. Daar is zij overleden op 8 oktober 1944.

Pas in 1948 werd een akte van overlijden opgemaakt. Uiteraard kon niemand, zonder zichzelf te verraden als jodenhelper het overlijden van Helene eerder bij de burgerlijke stand aangeven.

Na het overlijden van haar moeder werd Gaby ondergebracht bij de familie Bloem in Soerendonk waar ook haar tante Thea en haar neef Gert ondergedoken waren in een

---

³[http://www.genealogybos.com/verhalen_stories/Story_Gary_Eichenwald/Verhaal_van_Gert_\(Gary\)_Eich_enwald_Joodse_onderduiker.html](http://www.genealogybos.com/verhalen_stories/Story_Gary_Eichenwald/Verhaal_van_Gert_(Gary)_Eich_enwald_Joodse_onderduiker.html)

⁴ Het is niet zeker of zij inderdaad eerst een tijd in Brabant ondergedoken waren.

⁵ Informatie van kleindochter Jolien Nak.

schuilhut in een bos achter de boerderij van de familie Bloem. Soerendonk was al in september 1944 bevrijd. Het zal niet makkelijk geweest zijn om Gaby daar te krijgen. Thea, haar zoon Gert en hun nichtje Gaby overleefden de oorlog evenals Martha die alleen terugkeerde uit Theresienstadt.

Na de oorlog kwam Gaby terug naar de familie van Paddenburg. Op 16 mei is er op het adres Burg. Grothestraat 45 een TD (zegel voor bonkaarten) aangevraagd bij de gemeente Soest.

September 1946, Bosstraat 115, Soest, Utrecht.
van links naar rechts - from left to right:
Gert (Gary) Eichenwald, Thea Eichenwald-Heumann,
Martha (Maddi) Bernstein-Heumann en Gabrielle (Gaby) Blumenfeld.

6

Gaby is in 1947 geëmigreerd naar de V.S. met tante Martha Bernstein en tante Thea en haar zoon Gert. In 2020 leefde zij nog.

De familie van Paddenburg heeft nog wel contact gehad met haar. Er stond een trouwfoto van Gaby en haar man op de schoorsteenmantel. Later heeft Gaby het contact verbroken. Het herinnerde haar teveel aan de verschrikkingen van de oorlog.⁷

Voor Paul en Helene en hun zwager Walter Eichenwald zijn Stolpersteine gelegd in Düsseldorf, Benrath op het adres Hauptstraße 46.

---

⁶ Martha Bernstein woonde na de oorlog op Bosstraat 115

⁷ Informatie van Jolien Nak

Bronnen

Archief Eemland

arolsen-archives.org

collections.ushmm.org Dagboek van Helene Blumenfeld in Martha Bernstein Collectie

genealogybos.com. (Heumann)

joodsmonument.nl

Thea Blankenstein, mondelinge informatie.

Jolien Nak